

Маст. Марија Милојевић, истраживач приправник
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу

УДК: 343.148
DOI: 10.46793/UPK20.417M

УСЛУГЕ СТРУЧНОГ САВЕТНИКА У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ*

Резиме

У овом раду аутор анализира појам стручног саветника који је у наше законодавство уведен новим Законом о кривичном поступку из 2011. године. Пружање услуга у кривичном поступку од стране лица које поседује стручна знања из исте области из које је наређено вештачење у пракси је познато од раније, али је ова врста услуге добила своју званичну форму тек радикалном изменом кривичнопроцесног законодавства. Аутор у свом раду излаже лица законски овлашћена да користе услуге стручног саветника, *ratio* и процесни положај стручног саветника у кривичном поступку. Имајући у виду наведене чињенице, аутор излаже сличности и разлике између овог института и неких других. Анализирају се карактеристике услуга које пружа стручно лице и услуга које пружа вештак у кривичном поступку и упоређују се са улогом која је новим законом поверена стручном саветнику. Аутор у својим разматрањима, на основу извршене анализе, даје предлоге законске регулативе *de lege ferenda*.

Кључне речи: стручни саветник, вештак, стручно лице, кривични поступак, оштећени, странке у поступку.

1. Увод

Вођење кривичног поступка компликован је и често дуготрајан процес који захтева пружање великог броја услуга како би био приведен крају и како би испунио своју сврху- да нико невин не буде осуђен а да се учиниоцу кривичног дела изрекне кривична санкција под условима које прописује кривични закон.¹ Како се подразумева да суд познаје право- *jura novit curia*, али истовремено да суд не поседује стручна знања из различитих научних и стручних области (нпр. хемије, физике, медицине, форензике), законодавац је одавно спознао и законски уобличио потребу да се у кривичном поступку

* Рад је настао као резултат научноистраживачког рада истраживача Правног факултета Универзитета у Крагујевцу, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

¹ Чл. 1. Закона о кривичном поступку.

ангажују стручна лица која ће бити задужена за давање појашњења из своје струке. Наведено правило садржано је у самом слову закона по коме „вештачење се не може одредити ради утврђивања или оцене правних питања о којима се одлучује у поступку“.² За разлику од правних питања, и у нашим претходним законским решењима, заузет је став о потреби ангажовања лица са одређеним стручним знањима у зависности од потреба кривичног поступка. Тако се, на основу критеријума процесног положаја стручног лица у кривичном поступку, као и на основу врсте стручне помоћи коју пружа стручно лице органу кривичног поступка, у поступку појављују две врсте стручних лица и то: вештак и посебно стручно лице-стручњак, специјалиста.³ Термин „стручно лице“ употребљава се у ужем и ширем значењу; у ширем као свако лице које поседује стручна знања и које се као такво ангажује у поступку-било да има процесно својство вештака, стручног лица или стручног саветника, а у ужем смислу то је лице које нема процесни положај вештака или стручног саветника, већ га закон препознаје као лице које присуствује увиђају и од кога је затражено да, по потреби, „предузме и проналажење, обезбеђивање или описивање трагова, изврши потребна мерења и снимања, сачини скице, узме потребне узорке ради анализе или прикупи друге податке“.⁴ Доношењем новог Законика о кривичном поступку из 2011. године, у оквиру поделе стручних лица можемо додати и посебну категорију стручњака- тзв. стручног саветника.

Ratio увођења овог института није потреба за новом врстом стручног знања у кривичном поступку, јер свако од поменутих категорија лица може да поседује знања из медицинске, форензичке, саобраћајне, економске, информатичке или било које друге струке по потреби,⁵ већ „како би се окривљени равноправно и адекватно супротставио тезама оптужбе заснованим на налазу и мишљењу вештака“,⁶ те „како би се поље контрадикторности проширило и на утврђивање чињеница путем вештачења“⁷ и како би се

² Чл. 113. ст. 2. Законика о кривичном поступку.

³ Стевановић, Ч., *Положај стручног лица у кривичном поступку*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, 1980, стр. 238-239.

⁴ Чл. 133. ст. 3 Законика о кривичном поступку. У теорији је била заступљена подела стручних лица на вештаке, стручне саветнике и стручне помоћнике, где стручни саветник пружа помоћ органу кривичног поступка у виду стручних савета а стручни помоћник помаже у самом процесу извођења појединих кривичнопроцесних радњи. Бајер, В., *Југословенско кривично процесно право*, књ. 2, Загреб, 1978, стр. 181-185.

⁵ Друга подела стручних лица на основу критеријума стручног знања које треба да поседује једно лице, врши се на тако што може да постоји онолико стручних лица колико стручних знања постоји. *Исто*, стр. 238.

⁶ Давидовић, М., *Вештак и стручни саветник у кривичном поступку*, Гласник Адвокатске коморе Војводине, часопис за правну теорију и праксу, вол. 86, бр. 2/2014, стр. 122.

⁷ Ђурђић, В., *Кривично процесно право-општи део*, Ниш, 2014, стр. 296.

установио својеврсни „помоћник странака приликом спровођења вештачења као доказне радње“.⁸

Спектар услуга које се користе у кривичном поступку веома је широк, аутор се у својим претходним радовима бавио неким облицима услуга у кривичном поступку док се у овом раду излажу услуге стручних лица са посебним акцентом на ангажовање стручног саветника у кривичном поступку. Како предмет ангажовања стручних лица не могу да буду правна питања, поставља се питање како ће се решити проблем све већег броја прописа које захтева савремено законодавство имајући у виду велики број ситуација које треба правно регулисати? Да ли је претерано очекивати од суда да познаје апсолутно све прописе који чине један правни систем? Аутор види простор да се у будућности стручњаци могу у кривичном поступку изјашњавати и о неким специфичним правним прописима који регулишу уско стручна питања у оквиру њиховог поља експертизе. У теорији постоји став да се и тада ангажовање стручњака може свести само на то да органу поступка укажу на многобројне интерне инструкције управних органа издате за извршење закона и на нормативна управна акта која су органу поступка неприступачна, а да правило *jura novit curia* не сме бити доведено у питање.⁹

2. Појам стручног саветника по новом Законику о кривичном поступку - лица која имају право ангажовања стручног саветника

Према Законику о кривичном поступку,¹⁰ стручни саветник је лице које располаже стручним знањем из области у којој је одређено вештачење.¹¹ Теорија је сагласна да је увођењем овог института ојачан процесни положај окривљеног јер је он странка која најчешће има потребу за ангажовањем стручног саветника.¹² Странка може изабрати и пуномоћјем овластити стручног саветника када орган поступка одреди вештачење.¹³

Примећујемо да, иако је закон могућност ангажовања стручног саветника предвидео за странке у поступку, што у конкретном случају могу бити

⁸ Исто, стр. 296.

⁹ Васиљевић, Т., Грубач, М., *Коментар Законика о кривичном поступку*, седмо измењено и допуњено издање, Београд, 2002, стр. 481–482.

¹⁰ Сл. гласник РС, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019.

¹¹ Чл. 125 ст. 1 Законика о кривичном поступку.

¹² Види: Радосављевић, Д., *Саобраћајно-техничко вештачење, вештак и стручни саветник кроз нови закон о кривичном поступку у Републици Србији*, XI симпозијум: Анализа сложених саобраћајних незгода и преваре у осигурању, Златибор, 2012, стр. 2; Ђурђић, В., *нав. дело*, стр. 296–297; Шкулић, М., интервју у: *Доказна радња – вештачење у судским поступцима*, Часопис удружења судијских и тужилачких помоћника Србије, бр. 2/2018, стр. 9.

¹³ Чл. 125 ст. 2 Законика о кривичном поступку.

окривљени и јавни тужилац, односно оштећени као супсидијарни тужилац и приватни тужилац, спорно је овлашћење јавног тужиоца, који је истовремено и орган поступка у истрази, да пуномоћјем изабере стручног саветника. Не би имало много смисла да стручног саветника ангажује она странка по чијем је предлогу наређено вештачење и одређен вештак коме је вештачење поверено иако би, према слову закона, та могућност долазила у обзир.¹⁴ Јавни тужилац као орган поступка може наредити вештачење у истрази, што он углавном и чини, те нема потребе да ангажује и стручног саветника имајући у виду да је његова улога, пре свега, да на неки начин „изазове“ налаз и мишљење вештака да се не би *a priori* од стране суда прихватили његов налаз и мишљење.¹⁵ Јавни тужилац би то право евентуално могао да има у главном кривичном поступку где има улогу странке а не органа поступка, међутим, чини се да ни ово није била намера законодавца јер је јавни тужилац у претходној фази поступка могао да нареди вештачење и на основу њега заснује своју оптужбу. Нека теоријска могућност ангажовања стручног саветника од стране јавног тужиоца у току главног поступка би могла да постоји ако је у току истраге јавни тужилац сматрао да нема потребе за вештачењем па је у даљем току поступка суд наредио вештачење на предлог одбране или је дошло до преузимања кривичног гоњења од стране јавног тужиоца у поступку који се води по оптужби оштећеног као тужиоца.

Како се на страни оптужбе могу наћи приватни тужилац и оштећени као супсидијарни тужилац они могу пуномоћјем овластити стручног саветника, међутим, поставља се питање да ли то право припада оштећеном који није странка у поступку. Чини се да у теорији¹⁶ и у пракси¹⁷ оваква могућност није спорна иако није изричито предвиђена у закону. Оштећени који није странка у поступку у лошијем је положају ако се има у виду да нема право да поднесе захтев органу поступка да се постави стручни саветник, а које право је дато

¹⁴ Грубач, М., *Кривично процесно право са текстом Закона о кривичном поступку*, Београд, 2014, стр. 115.

¹⁵ „Једино у ситуацији када се обраћа судији за претходни поступак тужилац би могао имати такво својство. Уколико управо тужилац као орган који руководи истрагом одреди вештачење, не би било оправдано признати му истовремено и право на асистенцију стручног саветника. Ово право свакако би припадало одбрани.“ Мајић, М., Блог судије Мајића, (<https://misamajic.com/Pitanje/strucni-savetnik-angazovanje-od-strane-tuzioca/>), приступљено: 10.04.2020.године.

¹⁶ Оштећеном се не може оспорити да се у току кривичног поступка савесно стара да пред судом оствари своје интересе у највећој мери у којој му то дозвољава материјалноправна норма. Давидовић, М., *нав. чланак*, стр. 124.

¹⁷ „У пракси смо имали ситуације да су оштећени у току кривичног поступка на основу мишљења изабраних вештака економске струке које су ангажовали ван поступка оспоравали налазе и мишљења вештака исте струке које је поставио суд, тврдећи да је окривљени на њихову штету противправно присвојио већу имовинску корист од оне коју је утврдио вештак којег је поставио суд.“ *Исто*, стр.124.

окривљеном и оштећеном као тужиоцу. Сматра се да његове интересе довољно може заштити јавни тужилац који врши функцију оптужбе иако смо из претходног примера видели да то није увек случај, те из наведених разлога законодавац вероватно није посебно предвидео ово право оштећеном лицу. Оштећени који није странка у поступку оваквим решењем дискриминисан је јер, иако у пракси може ангажовати стручног саветника, то може урадити само о сопственом трошку и не може се користити могућношћу да затражи постављање стручног саветника од стране органа поступка.

Сматра се да странка која је дала предлог органу поступка да нареди вештачење, нема право да пуномоћјем овласте стручног саветника иако то у закону није изричито предвиђено. Како странка у поступку када предложи вештачење може предложити и лице, одн. стручну установу или државни орган који ће обавити вештачење, није логично да пуномоћјем ангажује и стручног саветника.

Окривљени и оштећени као тужилац су дефинитивно лица која имају право да пуномоћјем овласте стручног саветника, међутим они имају право и да органу поступка поднесу захтев за постављање стручног саветника на терет буџетских средстава где ће се аналогно примењивати одредбе Законика о постављеном пуномоћнику и одбрани сиромашног. У случају одбијања захтева, окривљени и оштећени као тужилац имају право жалбе, о којој одлучује судија за претходни поступак или веће (члан 21. став 4.).¹⁸ Ова законска одредба корисна је за оне странке које нису у финансијској могућности да затраже услуге стручног саветника и доприноси равноправности странака у поступку. Овде долази до изражаја значај законског уређења учешћа стручног саветника у кривичном поступку јер су раније тзв. страначке консултанте¹⁹ приватно ангажовале странке о сопственом трошку те је ова могућност била доступна само имућнијим окривљеним и оштећеним лицима. Међутим, мана оваквог законског уређења може бити чињеница да када овлашћена лица поднесу захтев за постављање стручног саветника, њега судија за претходни поступак или председник суда постављају са листе сталних судских вештака у том суду те окривљени и оштећени као тужилац не могу да изаберу стручно лице.²⁰ На овај начин, принцип контрадикторности може бити

¹⁸ Чл. 125. ст. 4 Законика о кривичном поступку.

¹⁹ Милошевић, М., Остојић, М., *Допринос стручног саветника доказивању у области информационах технологија*, Зборник радова: Злоупотребе информационах технологија и заштита, Београд, 2016, стр. 2.

²⁰ Стручно лице које странке саме изаберу и овласте пуномоћјем не мора бити са листе сталних судских вештака већ законодавац даје предност стручности лица изнад осталих формалних услова који важе за вештаке. „Стручни саветник мора да има исте квалификације као вештак али слободно изабрани саветник ни по правилу не мора бити узет са листе судских вештака.“ Грубач, М., *нав. дело*, стр. 115. “Постоје правна схватања са заједничких седница судија ова два одељења Вишег суда у Београду о примени института Законика из 2011. године у пракси– уколико га поставља орган

нарушен јер постоји могућност да стручно лице неће на адекватан начин сагледати интересе окривљеног и оштећеног као тужиоца. Корисно би било да се у закон уведе одредба која ће овластити окривљеног и оштећеног као тужиоца да предложи органу поступка личност стручњака кога желе да буде постављен аналогно са правилом које постоји код предлагања вештачења.

3. *Ratio* увођења установе стручног саветника у кривични поступак

Пре него што је смештен у законске оквире, у пракси је одбрана одавно увидела потребу за неком врстом „образложеног приговора“ где је суду достављала налаз и мишљење сталног вештака исте струке којег је ангажовала на сопствену иницијативу, о свом трошку поводом истих чињеница које су биле предмет вештачења вештака којег је одредио орган поступка.²¹ Налаз и мишљење вештака могу бити неразумљиви и мањкави, што је уочио и суд те у одређеним предметима није прихватао вештачења с којима се није слагао.²² Разлог увођења овог института, као што смо напоменули, теоретичари су видели у „проширењу поља контрадикторности и на утврђивање чињеница путем вештачења“, и „установљавању својеврсног „помоћника странака приликом спровођења вештачења као доказне радње“.²³ Неки аутори су уочили троструку функцију стручног саветника у кривичном поступку те су разлог увођења овог института оправдали испуњењем ових важних функција у кривичном поступку.²⁴ Сматрамо да је сврха института стручног саветника да

поступка стручни саветник мора бити са списка вештака, што је и логично јер се на ову ситуацију сходно примењују одредбе о постављању пуномоћника, браниоца и вештака који се такође налазе на одређеним списковима.“*Давидовић, М., нав. чланак*, стр. 120. *Радосављевић, Д.*, тврди да законодавац у том погледу није рестриктиван и да стручни саветник може да буде свако лице које слободно одабере окривљени а располаже стручним знањем из области из које је одређено вештачење. *Радосављевић, Д., нав. чланак*, стр. 11. Лице може бити само изабрано из Регистра вештака, не мора бити са листе сталних судских вештака у суду а посебно ако за дату област нема регистрованих вештака или су већ ангажовани у истој правној ствари. *Милошевић, М., Остојић, М., нав. чланак*, стр. 3.

²¹ *Давидовић, М., нав. чланак*, стр. 114.

²² Решење Врховног суда Србије Кж. И. 1349/00 од 23. 11. 2000. године: „Како суд не може својим мишљењем да замени мишљење вештака са којим се не слаже, нужно је да се у поновном поступку прибављањем документације о лечењу оптуженог и поновним саслушањем вештака др Б. Р. отклони сумња у тачност његовог мишљења, или затражи мишљење других вештака.“

²³ *Ђурђић, В., нав. дело*, стр. 296.

²⁴ *Давидовић* је функцију стручног саветника видео као саветодавну, помоћну и контролну те разлог увођења овог института можемо тражити у потреби за постојањем стручног лица које би својим стручним знањем посаветовало странке у поступку,

на адекватан начин отелотвори принцип једнакости странака и једнакости оружја јер странке у поступку најчешће не поседују стручна знања из области вештачења те не могу да заштите своје интересе у поступку у потпуности. Такође, јавни тужилац као носилац функције оптужбе обично доноси наредбу о вештачењу у фази истраге и ако одлучи да настави са поступком и подигне оптужни акт, неће даље сумњати и преиспитивати вештачење.²⁵ Овај институт једини остаје на располагању окривљеном и његовом браниоцу како би пољуљали оптужбу и аргументовано пробудили сумњу код суда у налаз и мишљење вештака. Аналогно са овом ситуацијом, оштећени као тужилац може пуномоћјем овластити стручног саветника ако је суд одредио вештачење на предлог одбране, а *ratio* је исти, како би се свестрано претресле све правно релевантне чињенице у налазу и мишљењу вештака.

Природа ангажовања стручног саветника је зависна, јер зависи од чињенице да је претходно орган поступка одредио вештачење, секундарног карактера јер стручни саветник нема могућност давања налаза и мишљења већ само предлаже, поставља питања и даје примедбе вештаку, а без вештака нема ни стручног саветника. Такође, област стручности стручног саветника условљена је стручним знањем вештака. Иако је ова установа изузетно корисна са аспекта постизања начела контрадикторности и једнакости оружја, поставља се питање на који начин ће странка обезбедити своја права ако орган поступка уопште не одреди вештачење, тј. ако сматра да нема потребе за налазом и мишљењем вештака? Након што исцрпи своје законске могућности у погледу предлога за одређивање вештачења, странка (овде се, пре свега, мисли на окривљеног и оштећеног као тужиоца) нема могућности да пуномоћјем ангажује стручног саветника. С једне стране, такво ангажовање би се косило са секундарном природом овог института који је строго условљен постојањем налаза и мишљења вештака, непотребно би одуговлачило поступак у случају да орган поступка с правом сматра да нема потребе за одређивањем вештачења-у том случају странка ће своје наводе истаћи у жалби на пресуду, а са друге стране странкама које су и иначе у неправном положају било би ускраћено право да штите своје интересе у поступку на адекватан начин јер би стручни саветник својим образложеним аргументима могао да утиче на промену мишљења органа поступка о потреби за одређивањем вештачења.

помогло им при разумевању налаза и мишљења вештака како би на основу тога могли сврсисходно да организују своју одбрану или оптужбу у зависности од тога која странка ангажује стручног саветника; пружио помоћ вештаку будући да може да присуствује вештачењу, поставља питања вештаку и на тај начин усмери ток вештачења; и најзад, стручно лице би вршило и својеврсну контролу над вештаком како би налаз и мишљење били што тачнији и потпунији. Давидовић, М., *нав. чланак*, стр. 117.

²⁵ Јавни тужилац као орган поступка у истрази дужан је да се стара о правима и интересима окривљеног (одлучује о предлогу за предузимање доказне радње на предлог и у корист одбране), међутим у пракси ће јавни тужилац само у ретким случајевима то и урадити, предност ће дати обављању функције оптужбе.

4. Процесни положај стручног саветника у кривичном поступку

Стручни саветник има право да буде обавештен о дану, часу и месту вештачења и да присуствује вештачењу којем имају право да присуствују окривљени и његов бранилац, да у току вештачења прегледа списе и предмет вештачења и предлаже вештаку предузимање одређених радњи, да даје примедбе на налаз и мишљење вештака, да на главном претресу поставља питања вештаку и да буде испитан о предмету вештачења.²⁶ Стручном саветнику припадају и права која припадају осталим учесницима у поступку: има право на употребу матерњег језика уколико не зна језик на коме се води поступак, или га познаје али жели да се користи својим матерњим језиком с тим што је орган поступка дужан да га поучи о том праву; трошкови за стручног саветника спадају у трошкове целокупног поступка а стручни саветник има право да од органа поступка затражи заштиту од било каквог вређања и малтретирања.²⁷

Стручни саветник нема права да достави органу поступка свој налаз и мишљење јер нема процесну улогу коју има вештак у поступку. Исказ стручног саветника по правилу не представља посебну форму нити доказно средство те стручни саветник не подлеже кривичној одговорности за кривично дело давање лажног исказа из чл. 335 ст. 3 Кривичног законика РС.²⁸ Међутим, „формално, са аспекта судске процедуре, положај стручног саветника је уподобљен положају сведока у кривичном поступку, наиме, као и сведок он пред органом поступка полаже заклетву да ће дати исказ, и о предмету вештачења „исказује”, а не даје налаз и мишљење, као што то чини вештак“.²⁹ С обзиром да по слову закона стручни саветник може бити испитан о предмету вештачења, његов исказ има извесну доказну снагу јер може пољуљати налаз и мишљење вештака тако да се на њему не може засновати пресуда осим ако суд не одреди допунско или ново вештачење.³⁰

²⁶ Чл. 126. ст. 1 Законика о кривичном поступку. Између осталог, стручни саветник има права и на награду. Давидовић, М., *нав. дело*, стр. 116.

²⁷ Милошевић, М., Остојић, М., *нав. чланак*, стр. 4. Чл. 11 Законика о кривичном поступку, чл. 261 ст. 2 и чл. 369 Законика о кривичном поступку.

²⁸ *Исто*, стр. 4. Такође, Радосављевић, Д., сматра да исказ стручног саветника нема карактеристику доказног средства, те да се на основу њега не може засновати судска пресуда. Радосављевић, Д., *нав. чланак*, стр. 10.

²⁹ Давидовић, М., *нав. чланак*, стр. 116.

³⁰ Извод из решења Апелационог суда у Новом Саду, посл. бр. КЖ 1 1267/16 од 25.10.2016. године: „..... исказ је дао вештак саобраћајне струке Аврамовић Слободан, који је и остао код свог како основног тако и допунског налаза и мишљења, које налазе и мишљења су оспорили оптужени, тако и његов бранилац и стручни саветник, а што се основано у жалби бранилаца оптуженог АА указује да постоји противречност између налаза, мишљења и исказа вештака дипл. инг. саобраћаја Аврамовић Слободана и

Како је процесни положај стручног саветника приближнији положају „стручног сведока“, можемо одредити и карактеристике које морају да га одликују а то су: процесна способност, морална подобност и стручност.³¹ Стручни саветник мора поседовати стручна знања из области из које је одређено вештачење и ту долази до изражаја условљеност и зависност улоге стручног саветника у кривичном поступку од одређеног вештачења. Неки аутори сматрају да ову условљеност науке којом се бави стручни саветник науком којом се бави вештак ипак не треба схватати апсолутно, а да су пример за ово вештаци разних специјалности медицинских наука.³²

Сваки процесни положај учесника у поступку, поред овлашћења састоји се и из извесних дужности. Анализирајући законске одредбе можемо идентификовати следеће дужности стручног саветника: дужност полагања заклетве стручног саветника која гласи: "Заклињем се да ћу дати исказ у складу са правилима науке или вештине, савесно, непристрасно и по свом најбољем знању"; дужност да без одлагања поднесе пуномоћје органу поступка у случају да се ради о изабраном а не постављеном стручном саветнику; да странци која користи њене услуге пружи помоћ стручно, савесно и благовремено; да не злоупотребљава своја права и да не одуговлачи поступак.³³ Поред ових, посебно прецизираних дужности стручног саветника, он у поступку подлеже правилима која се односе на све остале учеснике поступка па у складу са тиме има и друге обавезе које се односе на учеснике поступка у општем смислу.³⁴

5. Однос између стручног саветника и сличних института кривичног процесног права

Већ смо напоменули да, поред стручног саветника, кривични поступак познаје учешће других стручних лица у кривичном поступку. У кривичном

стручног саветника дипл. инг. саобраћаја Адамовић Милана, па због постојања противречности само чињенично стање није правилно и потпуно утврђено, па самим тим првостепена пресуда нема разлоге о одлучним чињеницама, на који начин је и начињена битна повреда одредаба кривичног поступка из чл. 438 ст. 2 тач. 2 ЗКП-а.“

³¹ На овом становишту су и аутори Милошевић, М., Даутбеговић, А., у: *Кривично процесно право*, Београд, 2014.

³² Давидовић, М., *нав. чланак*, стр. 116.

³³ Чл. 126 ст. 2 и 3 Законика о кривичном поступку.

³⁴ Нпр. стручни саветник дужан је да се пристојно понаша, да не ремети рад суда (чл. 369 ст. 2 Законика о кривичном поступку), да устане када се обраћа суду (чл. 369 ст. 3 Законика о кривичном поступку), да не сме носити оружје или опасно оруђе пред органом поступка (чл. 369 ст. 4 Законика о кривичном поступку), да поштује претпоставку невиности (чл. 3 Законика о кривичном поступку), да чува као тајну одређене чињенице или податке које је сазнао приликом испитивања или присуствовања доказним радњама или разгледања списа истраге ако тако нареди орган поступка (чл. 304 ст. 1 Законика о кривичном поступку).

поступку као стручна лица у ширем смислу могу се појавити вештак и стручно лице у ужем смислу-специјалиста. Наведени институти постојали су и пре увођења стручног саветника у кривични поступак, а учешће стручног лица-специјалисте донекле је модификовано и сада се своди на лице форензичке, саобраћајне, медицинске или друге струке од кога је орган поступка затражио помоћ, које присуствује увиђају и од кога је затражено да, по потреби, „предузме и проналажење, обезбеђивање или описивање трагова, изврши потребна мерења и снимања, сачини скице, узме потребне узорке ради анализе или прикупи друге податке“. Ако изузмемо извесне теоријске концепције појма стручног лица, у даљем току излагања описаћемо сличности и разлике између вештака и стручног саветника, а затим између стручног саветника и стручног лица у ужем смислу како је то предвиђено чланом 133 став 3 Законика о кривичном поступку.

5.1. Сличности и разлике између услуга које пружа стручни саветник и услуга које пружа вештак у кривичном поступку

Вештак је стручно, процесно способно физичко лице које помаже органу кривичног поступка у откривању и утврђивању оних спорних чињеница за чије је откривање и утврђивање потребно посебно стручно знање и умење.³⁵ За разлику од вештака, стручног саветника можемо дефинисати као лице које располаже стручним знањем из области из које је одређено вештачење. Вештаку и стручном саветнику заједничко је поседовање стручног знања и умења из области из које је одређено вештачење, тачније оне области чија се знања користе у конкретном кривичном поступку како би се откриле одређене правно релевантне чињенице на којима ће се заснивати пресуда. Стручни саветник се најчешће и сам налази на листи сталних судских вештака. Оно што их одваја и разликује у конкретном кривичном поступку је процесна улога која им је додељена од стране странака у поступку и органа који води поступак. Улога вештака примарна је, налаз и мишљење вештака служи као доказно средство у кривичном поступку, док је улога стручног саветника акцесорне природе, као што смо већ навели, он у поступку није дужан да пружи свој налаз и мишљење, ангажује се само у случају када је вештачење одређено и из оне стручне области из које је одређено, а његова првенствена улога је да стручно помаже и саветује странку која га је изабрала или којој је постављен у погледу налаза и мишљења вештака, да на исти ставља примедбе, поставља питања, предлаже извођење појединих радњи и на тај начин утиче на ток вештачења.

Заклетва коју полаже стручни саветник разликује се од заклетве коју полаже вештак. Вештак се у тексту заклетве заклиње да ће „вештачити у складу

³⁵ Стевановић, Ч., *Положај вештака у кривичном поступку*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, 1974, стр. 238.

са правилима науке или вештине, савесно, непристрасно и по свом најбољем знању, и да ћу тачно и потпуно изнети свој налаз и мишљење”,³⁶ док се стручни саветник заклиње да „ће дати исказ у складу са правилима науке или вештине, савесно, непристрасно и по свом најбољем знању“.³⁷ Поставља се питање дела текста заклетве о непристрасности стручног саветника уколико је он пуномоћник странке у поступку која га је лично изабрала и овластила, а за услуге извршене у поступку ће стручни саветник примити накнаду? У пракси ће свакако стручни саветник бити пристрасан (у различитом степену у зависности од тога да ли је изабран или постављен), што се огледа у томе што ће вештаку постављати питања која иду у корист странке која га је ангажовала, предлагаће радње и наводити вештачење у правцу откривања правно релевантних чињеница које иду у корист властодавцу, стављаће примедбе на налаз и мишљење вештака... Непристраност у тексту заклетве игра формалну улогу, а како је новим Законом о кривичном поступку начело истине изостављено из текста закона, овај појам представља реликт претходно напуштеног концепта кривичног поступка. Непристрасност код заклетве вештака поткрепљена је обавезом вештака да тачно и потпуно изнесе свој налаз и мишљење а давање лажног исказа вештака предвиђено је као кривично дело у Кривичном Законику Републике Србије. Стручни саветник се не заклиње да ће вештачити већ да ће дати исказ, не обећава да ће тачно и потпуно изнети свој налаз и мишљење, што треба тумачити да није дужан да у поступку исказује на штету странке која га је ангажовала, односно којој је постављен.³⁸

Законом о кривичном поступку предвиђено је да ако странка има стручног саветника (чл. 125) у наредби о вештачењу се назначује његово име и адреса.³⁹ Међутим, како странке, по логици ствари, могу ангажовати стручног саветника тек након одређивања вештачења оваква законска одредба је збуњујућа. Треба тумачити да странка може изабрати стручног саветника и пре доношења наредбе о вештачењу или приликом тог доношења.⁴⁰

Стручни саветник не доставља суду свој налаз и мишљење, међутим, у пракси се дозвољавало да стручни саветник пошаље писани поднесак⁴¹ у коме

³⁶ Чл. 119 ст. 3 Законика о кривичном поступку.

³⁷ Чл. 126 ст. 2 Законика о кривичном поступку.

³⁸ Грубач, М., *нав. дело*, стр. 115-116. Аутор такође тврди да је стручни саветник дужан да странци пружи помоћ, а не да ради на њену штету, да не сме да ради ни на штету поступка али да то не значи да је дужан да сарађује са органима поступка.

³⁹ Чл. 118 ст. 3 Законика о кривичном поступку.

⁴⁰ Ђурђић, В., *нав. дело*, стр. 296.

⁴¹ Види решење Апелационог суда у Новом Саду, посл. бр. КЖ 1 1267/16 од 25.10.2016. године: „Евидентно је да је одређени вештак саобраћајне струке у личности дипл. инг. саобраћаја Аврамовић Слободан, у току поступка сачинио писмени налаз и мишљење који се налази на страни 141 списка, да након **поднеска браниоца оптуженог АА и стручног саветника** је сачињен и допунски налаз и мишљење вештака саобраћајне струке, страна 150 списка“.

ће изложити своје примедбе, питања и сугестије вештаку, али се тај поднесак не може сматрати налазом и мишљењем нити у поступку има доказну вредност вештачења иако може садржати све елементе налаза и мишљења. Свакако, није довољно да стручни саветник своје тврдње изложи у писаној форми, он ће ипак морати да да свој усмени исказ и да буде испитан о правно релевантним чињеницама из поднеска и вештачења пред органом поступка.

Вештак у кривичном поступку има дужност да чињенице које је сазнао приликом вештачења чува као тајну, на шта га орган поступка упозорава у наредби о вештачењу.⁴² Ова обавеза стручном саветнику није наметнута *in abstracto*, он би морао да чува као тајну чињенице које је сазнао у току поступка само у случају ако је то неопходно ради заштите интереса националне безбедности, јавног реда и морала, интереса малолетника, приватности учесника у поступку или других оправданих интереса у демократском друштву, а орган поступка који предузима доказну радњу то нареди лицима која саслушава, односно испитује или која присуствују доказним радњама или разгледају списе истраге и ако их упозори да одавање тајне представља кривично дело, у складу са законом.⁴³ Неки аутори сматрају да је нејасан разлог зашто се вештак упозорава на чување тајне у наредби о вештачењу иако оваква одредба није постојала према претходном законском решењу.⁴⁴ Свакако сматрамо да је ова одредба требало бити прецизирана, наиме, ако се мислило на „заштиту чињеница које се тичу приватности учесника у поступку које нису од интереса за одлуке органа поступка или за одлуку о главној ствари, онда је то требало тако рећи“.⁴⁵ Међутим, мишљења смо, да оваква обавеза чувања тајне, али срећније формулисана, треба да важи и за стручног саветника у кривичном поступку. Како се обавезе између странке-властодавца и стручног саветника прецизирају у пуномоћју, властодавац на тај начин може заштитити своје интересе, али то нису у могућности други учесници у поступку у чију приватност вештачење задире па ни она странка којој је стручни саветник постављен или која га је изабрала али у пуномоћју није навела обавезу чувања тајне и заштите приватности.

⁴² Чл. 118 ст. 1 тач. 8 Законика о кривичном поступку.

⁴³ Чл. 304 ст. 1. Законика о кривичном поступку.

⁴⁴ Види Давидовић, М., *нав. чланак*, стр. 111. Према овом аутору нејасно је ко у конкретном случају одлучује да су чињенице које је вештак сазнао приликом вештачења тајна, вештак или орган поступка, затим, према коме вештак треба да чува као тајну чињенице које је сазнао приликом вештачења, најзад, каква је ово врста тајне; а с друге стране: зашто генерално, за све вештаке и за сва вештачења изведена у кривичном поступку када је кривични поступак као и сваки други судски поступак, јаван.

⁴⁵ *Исто*, стр. 112.

Поред наведених разлика, положај вештака и стручног саветника разликује се и по другим правима и дужностима које у кривичном поступку имају један и други.⁴⁶

5.2. Сличности и разлике између услуга које пружа стручни саветник и услуга које пружа стручно лице у ужем смислу у кривичном поступку

Стручно лице или стручњак-специјалиста у кривичном поступку пружа помоћ органу кривичног поступка у разјашњењу појединих техничких или других стручних питања, односно у извођењу кривичнопроцесних радњи, за чије је разјашњење, односно извођење, потребно посебно стручно знање и умење.⁴⁷ Оно што је специфична одлика улоге стручног лица у ужем смислу у кривичном поступку је да се резултат делатности стручног лица манифестује у јединству са резултатом делатности органа кривичног поступка, тј. овај резултат се фиксира у истом процесном спису у коме се фиксира и резултат изведене кривичнопроцесне радње-нпр. записнику о увиђају.⁴⁸

Овај институт постојао је и у претходном законском решењу док је стручни саветник новоуведени појам, с тим што је у новом Законнику о кривичном поступку дошло до извесних измена одредби о учешћу стручног лица у кривичном поступку. Наиме, овако дефинисан појам стручног лица у ужем смислу новим Закоником о кривичном поступку регулисан је у чл. 133 ст. 3 који одређује предузимање увиђаја. Претходни законик је у чл. 251. ст. 8. предвидео да, „ради разјашњења појединих техничких или других стручних питања која се постављају у вези с прибављеним доказима или приликом саслушања окривљеног или предузимања других истражних радњи, истражни судија може затражити од лица одговарајуће струке да му о тим питањима да потребна објашњења“. Како је дошло до промена концепта истраге те истражни судија више не постоји, а уместо њега уведен је судија за претходни

⁴⁶ Види одредбе о вештачењу и стручним саветнику чл. 113-126 Законика о кривичном поступку. Вештак је, између осталог, дужан да се одазове позиву органа поступка и да да налаз и мишљење у одређеном року, да положи заклетву, да тачно и потпуно изнесе свој налаз и мишљење, брижљиво размотри предмет вештачења, тачно наведе све што запази и нађе (чл. 120 ст. 1), да чува као тајну чињенице које је сазнао приликом вештачења, те има и остале дужности које припадају свим учесницима кривичног поступка. С друге стране, вештак има право да од органа поступка и странака тражи и добије допунска разјашњења, да разгледа предмете и разматра списе, да предлаже да се прикупе докази или прибаве предмети и подаци који су од важности за давање налаза и мишљења и да приликом увиђаја, реконструкције или предузимања друге доказне радње предложи да се разјасне поједине околности или да се лицу које даје изјаву поставе одређена питања (чл. 120 ст. 4), право на награду и накнаду трошкова....

⁴⁷ Стевановић, Ч., *нав. чланак*, стр. 239.

⁴⁸ *Исто*, стр. 239.

поступак чија се овлашћења битно разликују, улога стручног лица у овом случају више није предвиђена. Употреба стручног лица у истрази задржана је само у погледу предузимања увиђаја при чему је у закону одређено да ће „орган поступка“ затражити помоћ стручног лица што значи да то право има, како јавни тужилац у претходном поступку, тако и суд у главном току поступка. Такође, претходним законским прописом било је предвиђено да „орган који обавља увиђај или реконструкцију може затражити помоћ стручног лица криминалистичкотехничке, саобраћајне или друге струке, које ће, по потреби, предузети и проналажење, обезбеђивање или описивање трагова, извршити потребна мерења и снимања, сачинити скице или прикупити друге податке“.⁴⁹ Нејасно је зашто није задржана одредба којом би улога стручног лица у ужем смислу била предвиђена и током реконструкције, а не само увиђаја.

Приликом предузимања увиђаја орган поступка ће по правилу затражити помоћ стручног лица форензичке, саобраћајне, медицинске или друге струке, које ће, по потреби, предузети и проналажење, обезбеђивање или описивање трагова, извршити потребна мерења и снимања, сачинити скице, узети потребне узорке ради анализе или прикупити друге податке.⁵⁰ Из наведене одредбе произилази да и стручно лице у ужем смислу као и стручни саветник, поседују извесна стручна знања на основу којих пружају помоћ у кривичном поступку. Иако су набројана знања које стручно лице може да поседује, наведена листа не представља *numerus clausus* већ се орган поступка може помагати и стручним лицима других струка. Док стручни саветник представља помоћника странке у поступку, стручно лице помаже органу поступка. Стручно лице је у овом случају помоћник који учествује у извођењу одређене кривичнопроцесне радње - увиђаја а пронађени докази уз помоћ стручности специјалисте бележе се у записнику о вештачењу, док је давање исказа, тј. испитивање стручног саветника засебна кривичнопроцесна радња. Улога стручног лица завршава се предузимањем кривичнопроцесне радње-увиђаја, док стручни саветник учествује и на главном претресу даје свој исказ, може своје примедбе и предлоге доставити поднеском а може бити и више пута испитан од стране органа поступка. Улога стручног саветника у кривичном поступку потребна је ради јачања положаја неравноправне странке (најчешће окривљеног), ради отелотворења принципа контрадикторности и једнакости страна у поступку, док се улога стручног лица своди на омогућавање правилног извођења кривичнопроцесних радњи како би се остварила њихова сврха проналажења и откривања правнорелевантних чињеница на којима ће бити заснована пресуда.

⁴⁹ Чл. 112 ст. 1 Законика о кривичном поступку (Сл. лист СРЈ, бр. 70/2001 и 68/2002 и Сл. гласник РС, бр. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005 – др. закон, 49/2007, 20/2009 – др. закон и 72/2009).

⁵⁰ Чл. 133 ст. 3 Законика о кривичном поступку.

*Marija Milojević, LL.M., Junior Researcher
Faculty of Law, University of Kragujevac*

SERVICES PROVIDED BY THE EXPERT ADVISOR IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Summary

In this paper, the author analyzes the apprehension of the expert advisor which is legally introduced in the new Criminal Procedure Act in 2011. Providing services in criminal procedure by the experts of the same field of expertise as engaged expert witnesses, is known before in the practice but was given its official form with radical transformation of criminal procedural legislation. Author in this work displays the individuals who are legally authorized to use the services of the expert advisor, ratio and procedural position of the expert advisor in the criminal procedure. Regarding this facts, the author presents similarities and differences between this institute and the other existing institutes. The characteristics of the services provided by the expert-specialist and expert witness in criminal procedure are analyzed and compared with the role which is given to the expert advisor upon the new law. In his remarks, based on the previously given analysis, the author provides the suggestion of the legislation de lege ferenda.

Key words: *expert advisor, expert witness, expert-specialist, criminal procedure, injured party, procedural parties.*

Литература

- Аритонових, Н., Никач, Ж., *Status of experts in criminal proceedings in the Republic of Serbia*, Facta Universitatis series: Law and politics, вол. 14, бр. 3/2016.
- Бајер, В., *Југословенско кривично процесно право*, књ. 2, Загреб, 1978.
- Василевић, Т., Грубач, М., *Коментар Законика о кривичном поступку*, седмо измењено и допуњено издање, Београд, 2002.
- Грубач, М., *Кривично процесно право са текстом Законика о кривичном поступку*, Београд, 2014.
- Давидовић, М., *Већтак и стручни саветник у кривичном поступку*, Гласник Адвокатске коморе Војводине, часопис за правну теорију и праксу, вол. 86, бр. 2/2014.
- Ђурђић, В., *Кривично процесно право-општи део*, Ниш, 2014.

- Ђурђић, В., *Перспектива новог модела кривичног поступка Србије*, Наука, безбедност, полиција, год. 20, бр. 2/2015.
- Мајић, М., Блог судије Мајића, (<https://misamajic.com/Pitanje/strucni-savetnik-angazovanje-od-strane-tuzioca/>), приступљено: 10. 04. 2020.
- Милошевић, М., Даутбеговић, А., *Кривично процесно право*, Београд, 2014.
- Милошевић, М., Остојић, М., *Допринос стручног саветника доказивању у области информационих технологија*, Зборник радова ЗИТЕХ-16 Регионално научно-стручно саветовање: Злоупотребе информационих технологија и зашпита, Београд, 2016. (https://books.google.rs/books?id=bexODAAAQBAJ&pg=PA12-IA173&lpg=PA12-IA173&dq=pisani+nalaz+strucnog+savetnika&source=bl&ots=AqXhhhhASS&sig=ACfU3U1zs_rh1w7VAGyolkU6SxgaM-8NZw&hl=sr&sa=X&ved=2ahUKEwihnbz9iNnoAhX8isMKHZj9ByEQ6AEwB3oECSAoQKw#v=onepage&q=pisani%20nalaz%20strucnog%20savetnika&f=false), приступљено 09. 04. 2020.
- Радосављевић, Д., *Вештак и стручни саветник на главном претресу по новом Законику о кривичном поступку*, XII симпозијум: Анализа сложених саобраћајних незгода и преваре у осигурању, 2013.
- Радосављевић, Д., *Саобраћајно-техничко вештачење, вештак и стручни саветник кроз нови закон о кривичном поступку у Републици Србији*, XI симпозијум: Анализа сложених саобраћајних незгода и преваре у осигурању, Златибор, 2012. (<http://tsgserbia.com/wp-content/uploads/2015/03/Saobracajno-tehnicko-vestacenje-vestak-i-strucni-savetnik-kroz-novi-zakon-o-krivicom-postupku-u-Republici-Srbiji-1.pdf>), приступљено 09. 04. 2020.
- Соковић, С., *Вештачење као доказ у кривичном поступку*, Крагујевац, 1997.
- Соковић, С., *Вештачење у кривичном поступку: нова пракса у старим нормативним оквирима и други проблеми*, Зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања, бр. 1-2/2008.
- Стевановић, Ч., *Положај вештака у кривичном поступку*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, 1974.
- Стевановић, Ч., *Положај стручног лица у кривичном поступку*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, 1980.
- Стојиљковић, И., (ур.), *Доказна радња – вештачење у судским поступцима*, Часопис удружења судијских и тужилачких помоћника Србије, Нови Сад, бр. 2/2018.
- Шкулић, М., *Коментар Законика о кривичном поступку*, Београд, 2007.

Правни извори

- Законик о кривичном поступку РС (Сл. гласник РС, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019);
- Законик о кривичном поступку (Сл. лист СРЈ, бр. 70/2001 и 68/2002 и Сл. гласник РС, бр. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005 – др. закон, 49/2007, 20/2009 – др. закон и 72/2009);
- Закон о судским вештацима (Сл. гласник РС, бр. 44/2010);
- Решење Апелационог суда у Новом Саду, посл. бр. КЖ 1 1267/16 од 25.10.2016. године (<https://www.ns.ap.sud.rs/index.php/srl/sudska-praksa/1329-1-1267-16>), приступљено: 10. 04. 2020.
- Решење Врховног суда Србије Кж. И. 1349/00 од 23. 11. 2000.